

JAKUB MORAWIEC

MIĘDZY POEZJĄ A POLITYKĄ

ROZGRYWKI POLITYCZNE W SKANDYNAWII XI WIEKU
W ŚWIELE POEZJI ÓWCZESNYCH SKALDÓW

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2016

◇ MIĘDZY POEZJĄ A POLITYKĄ

NR 3430

JAKUB MORAWIEC

◇ MIĘDZY POEZJĄ A POLITYKĄ
ROZGRYWKI POLITYCZNE W SKANDYNAWII XI WIEKU
W ŚWIETLE POEZJI ÓWCZESNYCH SKALDÓW

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzent
Stanisław Rosik

◇ SPIS TREŚCI

Wstęp ◇ 9

◇ CZĘŚĆ I ◇ TEORIA SZTUKI SKALDYCZNEJ

1 ◇ Charakterystyka poezji skaldów ◇ 31

Metra ◇ 37

Kenningar i *heiti* ◇ 42

Drápur i *flokkar* ◇ 51

Prosimum ◇ 55

Edda Snorriego Sturlusona ◇ 60

Skáldatal ◇ 72

Historyczna wiarygodność poezji skaldów ◇ 79

2 ◇ Ideowe tło poezji skaldów

Między miodem Odyna a błogosławieństwem Chrystusa ◇ 93

Mit o miodzie poezji ◇ 95

Odyn patronem skaldów ◇ 116

Wymiar chrześcijański ◇ 127

- 3 ◇ *Hieros gamos* ◇ 137
 - Koncept *hieros gamos* i sakralizacja władzy królewskiej ◇ 139
 - W wymiarze chrześcijańskim ◇ 157
 - 4 ◇ *Erfikvæði* ◇ 165
 - Konteksty żałobnej poezji skaldów ◇ 167
 - Charakterystyka poezji żałobnej ◇ 174
 - 5 ◇ Skaldowie XI wieku ◇ 207
- ◇ CZĘŚĆ II ◇ SKANDYNAWIA XI WIEKU W UJĘCIU POETYCKIM
- 1 ◇ **Bitwa w Øresundzie** ◇ 265
 - Poetycki dwugłos na temat bitwy ◇ 270
 - Pamięć o bitwie w dobie rządów Knuta Wielkiego ◇ 297
 - 2 ◇ **Olaf Haraldsson królem Norwegii** ◇ 307
 - Olaf Haraldsson w tradycji sag ◇ 314
 - Prawo do władzy ◇ 318
 - Konflikt z jarlem Erlingiem Skjalgsonem ◇ 349
 - Wobec skandynawskich sąsiadów ◇ 358
 - Lata 1028–1030 ◇ 381
 - Obraz władcy ◇ 400
 - 3 ◇ **Podbój Anglii przez Knuta Wielkiego** ◇ 407
 - Król Anglii i Danii ◇ 409
 - Pamięć o podboju Anglii w poezji dedykowanej Knutowi Wielkiemu ◇ 413
 - 4 ◇ *Rex perpetuus Norwegiae*. Polityczne aspekty rozwoju kultu św. Olafa ◇ 447
 - Narodziny kultu ◇ 449
 - Świadkowie świętości ◇ 458
 - Syn świętego ◇ 471
 - Brat świętego ◇ 478
 - Magnus *versus* Harald ◇ 486

- 5 ◇ **O dominację na Północy**
 - Rywalizacja Haralda Srogiego ze Swenem Ulfssonem ◇ 525
 - Zerwany sojusz? ◇ 527
 - Rywalizacja ◇ 536
 - Bitwa nad rzeką Nissan ◇ 544
 - Zawarcie pokoju ◇ 560

- 6 ◇ **Wyprawa Haralda Srogiego do Anglii w 1066 roku** ◇ 571
 - Tło wyprawy ◇ 573
 - Skaldowie o wyprawie Haralda ◇ 583

- 7 ◇ ***Landrǫð konungs*. Rządy Magnusa Bosego w Norwegii (1093–1103)** ◇ 597
 - Między Göttaälv a Ulster ◇ 599
 - Śladami słynnego dziada ◇ 604

- Zakończenie** ◇ 631

- Bibliografia** ◇ 637

- Wykaz skrótów** ◇ 653

- Indeks osobowy** ◇ 657

- Summary** ◇ 663

- Zusammenfassung** ◇ 667

◇ WSTĘP

zdaje się związek ten uzasadniać. Był to bowiem czas istotnych przemian politycznych, społecznych, kulturowych i gospodarczych, stymulowanych między innymi przez handlową, piracką i osadniczą aktywność Skandynawów w różnych częściach Europy i poza nią. Procesy te oddziaływały na rozwój zarówno kolejnych obszarów tzw. wikińskiej ekumeny, jak i – a z perspektywy tych rozważań: przede wszystkim – samej Skandynawii. Świadczy o tym szereg procesów, które stanowią o wadze i zakresie tych przemian. Jednym z nich był rozwój dalekosiężnej wymiany handlowej, łączącej swym zasięgiem rejon Wysp Brytyjskich z arabskim Wschodem, w której Skandynawowie odgrywali kluczową rolę. Skutkowało to między innymi powstaniem sieci ośrodków wczesnomiejskich (Ribe, Hedeby, Birka) oraz transferem dóbr i idei, które decydowały o dalszych, kulturowych i politycznych przeobrażeniach. Objęły one chrystianizację regionu oraz centralizację władzy królewskiej. Procesy te wchodziły w ciąg XI wieku w kulminacyjną fazę. Decydująca w tym zakresie rola charyzmatycznych władców, stawiających sobie ambitne polityczne cele, wpływała na rosnące znaczenie działań propagandowych i ideowych, których głównym nośnikiem była poezja skaldów. To z kolei przekładało się na status sztuki poetyckiej oraz jej twórców, tym samym na ich obecność i znaczenie w otoczeniu władcy. Warto w tym miejscu zauważyć, że rola ta nie uległa zasadniczej zmianie mimo dużego wyzwania, jakim dla skaldów tego okresu stała się chrystianizacja oraz wymagania i zagrożenia płynące z nowej wiary. Ponadto w odniesieniu do wierszy datowanych na XI stulecie stoimy na znacznie pewniejszym gruncie, jeśli chodzi o historyczność poetów oraz przypisywanej im poezji. Co więcej, ich przekazy mogą być w większym stopniu weryfikowane przez inne, w dużej mierze także współczesne opisywanym w nich wydarzeniom źródła.

Dlatego też celem pracy jest, dotąd w literaturze przedmiotu nieopracowane, całościowe ujęcie przemian politycznych w Skandynawii XI wieku przez pryzmat twórczości ówczesnie komponujących skaldów. Jego realizacja pozwoli lepiej zrozumieć warunki, w jakich funkcjonowali i tworzyli pozostający na służbie władców poeci. Umożliwi także określenie, na ile dworska poezja skaldów ułatwia pełniejszy wgląd w meandry ówczesnie kształtowanej i uprawianej polityki.

◇ METODA

Niemal cały korpus poezji skaldów, który zachował się do naszych czasów, został utrwalony jako integralna część literackiego dorobku średniowiecznych Skandynawów. Niemniej podstawowym założeniem prezentowanych w tej rozprawie rozważań jest „wyrwanie” poszczególnych utworów i strof z narracyjnego kontekstu, w którym zostały z biegiem czasu umieszczone. Tym samym analiza źródłoznawcza skupi się niemal wyłącznie na treści samej strofy/grupy strof, z pominięciem, ewentualnie potraktowaniem jej jako pomocniczej, interpretacji dokonanej przez autora sagi. Podejście takie ma swoje różnorakie uzasadnienia. Po pierwsze, przywoływanym w ramach prosimetrum strofom przypisywano określony pierwotny kontekst, w którym były one komponowane. W zdecydowanej większości kontekst ten stanowiła służba dworska skalda na rzecz określonego władcy. To z kolei kieruje nas w stronę potencjalnego czasu powstania danego utworu i okoliczności temu towarzyszących, co w oczywisty sposób wyznacza ramy interpretacyjne, w których dokonuje się analiza wiersza.

Po drugie, opisane podejście badawcze podyktowane jest licznymi różnicami interpretacyjnymi między treścią strofy/wiersza a kontekstem narracyjnym, w którym została umieszczona. Przypadki tego typu wynikały bądź z braku zrozumienia, ewentualnie zatracenia w powszechnej pamięci, pierwotnego sensu strofy, bądź z celowego jej ignorowania wobec założenia, że fragment sztuki poetyckiej traktowany jako autentyczny „głos przeszłości” spełniał swoją korroboracyjną funkcję przez sam fakt jego uwzględnienia, a nie ze względu na swoją treść.

Przyjęta metoda wymusza większy nacisk na wewnętrzne kryteria leksykalne i stylistyczne w datowaniu wiersza oraz ustalaniu liczby i kolejności strof do niego przypisanych. W tym zakresie prezentowane rozważania oparte są w dużej mierze na ustaleniach badaczy przygotowujących nową edycję korpusu poetyckiego, której pierwsze tomy są już dostępne w naukowym obiegu.

Oznacza to, że rdzeniem źródłowej analizy będą poszczególne poematy skaldyczne same w sobie, w kształcie, na jaki wskazuje zachowana tradycja rękopiśmienna. Jej punktem centralnym będzie wskazanie swoistej „polityki kompozycyjnej”, jaka przyświecała poetom przy opisywaniu wydarzeń i osób, których dotyczyła ich poezja.

Przez pojęcie „polityki kompozycyjnej” rozumiem odpowiedni dobór i gradację treści oraz nadawanie jej określonej warstwy symbolicznej, co

czyni wiersze skaldów istotnym materiałem źródłowym w badaniach nad dziejami średniowiecznej Skandynawii.

Wszystkie przywołane w dalszych partiach książki wiersze i pojedyncze strofy zachowały się do naszych czasów dzięki utrwaleniu ich w formie pisanej przez średniowieczne piśmiennictwo skandynawskie. Stanowią one integralną część narracji sag, przede wszystkim królewskich, które traktują o dokonaniach skandynawskich, głównie norweskich, władców. Znacząca liczba strof i wierszy zachowana jest w traktatach gramatycznych oraz *Ed-dzie* Snorriego. W pierwszym przypadku rolą poetyckich świadectw było potwierdzać i uwiarygodniać przekaz autorów sag na temat poszczególnych wydarzeń i ich uczestników. W drugim – główny nacisk położony był na ich aspekty kompozycyjne i stylistyczne, z wypukleniem bogactwa stosowanych w nich form językowych oraz ideowego tła, które towarzyszyło ich powstawaniu. W odniesieniu do wierszy datowanych tradycyjnie na XI wiek oznacza to, że utrwalono je na piśmie przynajmniej 100–150 lat po ich skomponowaniu, zakładając jednocześnie, że do tego czasu funkcjonowały one w formie ustnej.

Pociąga to za sobą określone problemy metodologiczne. Mimo hermeticznego *dróttkvætt* – najczęściej wykorzystywanego w dworskiej poezji metrum – powstaje bowiem pytanie o stabilność poetyckiego przekazu w formie ustnej w tak długim okresie. Nie ulega wątpliwości, że przynajmniej na etapie tworzenia rękopisów zdarzały się wypadki „poprawiania” wierszy przez skrybów, którzy nie wahali się zmieniać pojedynczych wyrazów, a nawet całych fraz. Mamy także do czynienia z przypadkami „żonglowania” helmingami danej strofy w poszczególnych rękopisach, a także z różną atrybucją tej samej kompozycji w różnych sagach.

Zwraca się również uwagę, że stan zachowania poezji narzuca jej analizę w ścisłym związku z kontekstem narracyjnym sag, w ramach którego zostały wykorzystane. Wiąże się to z poglądem, że większość strof mogła powstać dopiero na etapie spisywania sag w celu nadania im „antycznego” charakteru i uwiarygodnienia ich przekazu. W tym ujęciu poezja skaldów i jej treści służą analizom literackim i językowym, pogłębiając naszą wiedzę na temat rozwoju skandynawskiej kultury piśmienniczej. Na plan dalszy schodzą wówczas kontrowersje i wątpliwości związane z datacją i atrybucją poszczególnych strof, które uznawane są jedynie za integralną część zachowanej w literackiej formie narracji.

Rozwój badań nad tradycją ustną wywołał niejako na nowo postulat traktowania poezji skaldów jako osobnego, samodzielnego modułu, który

do grupy *erfikuæði* wyróżnia zespół cech stylistycznych, które zostały omówione. Wskazują one na to, że komemoracja zmarłego władcy służyła także promocji osoby skalda i jego talentu na dworze jego następcy. W rozdziale piątym przedstawieni zostali skaldowie, których poetycki dorobek posłużył za podstawę analiz przeprowadzonych w drugiej części książki. Zakres danych na temat poszczególnych poetów jest bardzo różny: od przypadku Sigvata Þorðarsona czy też Arnóra Þorðarsona, których życiorysy i dworskie kariery są relatywnie dobrze znane, do komponującego dla Haralda Srogiego Grániego, który pozostaje niemal zupełnie nieznanym.

Druga część książki dotyczy wybranych wydarzeń z dziejów politycznych w Skandynawii XI wieku widzianych przez pryzmat opisujących je, przeważnie im współczesnych, poetów. Rozdział pierwszy poświęcony został poematom opisującym zmagania w Øresundzie w 1000 roku, w rezultacie których śmierć poniósł król Norwegii Olaf Tryggvason, a dominującą pozycję w całej Skandynawii zyskał Swen Widłobrody. Poetycki przekaz na temat bitwy pozornie skupia się na osobistej rywalizacji Olafa z jarlem Hlaðir Erykiem. Niemniej wiele wskazuje na to, że pamięć o bitwie i jej okolicznościach służyła definiowaniu relacji między jarlami Hlaðir, Swenem Widłobrodym i Knutem Wielkim, kreując ideową otoczkę dla charakteru ich wspólnych działań w Anglii w latach 1015–1017 i w Norwegii w latach 1028–1030. Rozdział drugi poświęcony jest obrazowi rządów Olafa Haraldssona w Norwegii, jaki wyłania się z poematów dedykowanych mu zarówno za jego życia, jak i po śmierci. Z życiem i panowaniem Olafa wiąże się wiele niewiadomych. Treść poszczególnych wierszy, przede wszystkim autorstwa Sigvata Þorðarsona, choć nie rozwiązuje ich wszystkich, pozwala na interesujący wgląd w działania podejmowane przez władcę. Jednym z najciekawszych spostrzeżeń z tym związanych jest to, że mimo bogatej tradycji na temat misyjnych działań Olafa Haraldssona aspekt ten jest niemal zupełnie przemilczany we współczesnej mu poezji, a radykalna wręcz zmiana w tym względzie następuje dopiero w okresie po bitwie pod Stiklastaðir i łączy się najwyraźniej z zabiegami związanymi z promocją jego kultu. Rozdział trzeci dotyczy poezji, w której głównym tematem jest podbój Anglii przez Knuta Wielkiego w latach 1015–1017. Intryguje fakt, że komponujący dla króla Anglii i Danii skaldowie wracali do tych wydarzeń także ponad dekadę po nich, gdy władza Knuta w Anglii była już ugruntowana, a on sam robił wiele, nie tylko aby przedstawić siebie jako pełnoprawnego monarchę, lecz także żeby upamiętnić ofiary wikingów najazdów na Anglię. W ujęciu skaldów podbój Anglii przez Knuta nie był drogą do osiągnięcia władzy monarszej, lecz jej przejawem. Wydaje się,

że takie spojrzenie było podyktowane planami Knuta wobec Norwegii oraz zagrożeniem płynącym z Normandii, gdzie wciąż żyli prawni spadkobiercy angielskiego tronu. Rozdział czwarty poświęcony jest poezji, która nawiązuje do najwcześniejszych etapów rozwoju kultu Olafa Świętego w Norwegii i politycznego wymiaru tego procesu. Ogłoszenie Olafa Haraldssona świętym oraz uroczysta translacja jego ciała do kościoła pod wezwaniem św. Klemensa nastąpiły w czasie duńskich rządów Swena Knutssona i jego matki Ælfgifu z Northampton i bez wątpienia miały służyć wzmocnieniu pozycji syna Knuta Wielkiego w kraju. Tak się jednak nie stało. Poezja dedykowana Magnusowi Dobremu i Haraldowi Srogiemu, odpowiednio: synowi i przyrodniemu bratu świętego, wskazuje, że piecza nad kultem została skutecznie przejęta przez rodzimą dynastię, a pokrewieństwo oraz naśladowanie wyniesionego na ołtarze monarchy miało definiować królewskość obu jego krewnych i następców. Rozdział piąty dotyczy z kolei rywalizacji między Haraldem Srogim a królem Danii Swenem Ulfssonem. U podłoża trwającego z różnym natężeniem kilkanaście lat konfliktu stała, jak się wydaje, wzajemna chęć zneutralizowania potencjału militarnego i politycznego przeciwnika i wyeliminowanie go z działań, które mogłyby osłabić pozycję drugiej strony we własnym kraju. Dlatego działania obu władców miały przede wszystkim obronny charakter, na co wskazują liczne odwołania do Götaälv w poezji dedykowanej Haraldowi i Swenowi. Zachowana poezja skomponowana dla króla Norwegii świadczy o wielkich nadziejach po wygranej nad Nissan na ostateczne złamanie potencjału Swena. Brak możliwości ziszczenia tych planów wpłynął nie tylko na pokojowe dążenia obu stron, lecz także na zmianę nastrojów wśród opisujących te wydarzenia poetów. Rozdział szósty przedstawia spojrzenie skaldów na losy angielskiej wyprawy Haralda Srogiego do Anglii we wrześniu 1066 roku, zakończonej klęską i śmiercią króla pod Stamford Bridge. Spojrzenie to ogranicza się do dosłownie trzech utworów, co samo w sobie jest znamienne. Okoliczności porażki z armią Harolda Godwinssona pozostawały, jak się wydaje, na tyle niekorzystne dla króla Norwegii, że żaden ze skaldów nie był w stanie na tej podstawie, w przeciwieństwie do licznych przykładów z przeszłości, zbudować sławy poległego króla. Opis Arnóra Þorðarsona może być odebrany raczej jako subtelna krytyka Haralda i wiele wskazuje na to, że nie była to opinia odosobniona. Dobitnie pokazuje to przykład poematu Steina Herdísarsona poświęconego Olafowi kyrri, synowi Haralda, który brał udział w wyprawie u boku ojca. Skald, chcąc wykazać bohaterstwo młodego władcy oraz jego więź z ojcem, zdecydował się przywołać bitwę pod Fulford Gate, w której Norwegowie odnieśli zdecydowane

zwycięstwo. W wierszu natomiast wymownie przemilczano porażkę pod Stamford Bridge i wiele wskazuje na to, że dla pamięci o samym Haraldzie, jak i dla pozycji jego synów i następców było lepiej, aby na tę klęskę spuścić zasłonę milczenia. Rozdział siódmy poświęcony jest obrazowi panowania Magnusa Bosego w Norwegii w poezji komponujących dla niego poetów. Sagi królewskie kreują go na naśladowcę Harald Srogiego. Wiele wskazuje na to, że już sam Magnus chciał swoimi rządami nawiązać do czasów swojego dziada. Niestabilność pozycji, szczególnie w początkowym okresie rządów, wymuszała intensywność militarnych działań, których refleksem była aktywność poetów. Wiązała się z tym potrzeba uwypuklenia nie tylko królewskiego statusu i przymiotów Magnusa, lecz także znaczącego wyróżniania na tle innych władców. Widać to bardzo dobrze po szczególnym nacisku na mało znaczące politycznie starcie pod Anglesey i usilnym kreowaniu króla jako bezpośredniego zabójcy earla Hugona z Montgomery. Tak jak sam Magnus, tak i pracujący na jego potrzeby skaldowie starali się czerpać z najlepszych wzorców, jakich dostarczali poeci komponujący na rzecz Harald Srogiego – z Þjóðólfe Arnórssonem na czele. Niewykluczone, że to sam król, chcąc naśladować swojego dziada, szukał poetów, którzy talentem i postawą będą w stanie oddać ducha tamtych czasów.

Praca nad tą książką była możliwa i o wiele łatwiejsza dzięki życzliwości i pomocy ze strony wielu osób, którym w tym miejscu składam serdeczne podziękowania. W szczególny sposób pragnę wyrazić swoją wdzięczność Dyrekcji Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego oraz Koleżankom i Kolegom z macierzystego Zakładu Historii Średniowiecza, a także z innych ośrodków naukowych w kraju i za granicą, z którymi mogłem konsultować wyniki swoich badań. Profesorowi Stanisławowi Rosikowi serdecznie dziękuję za trud recenzji oraz wszystkie uwagi i komentarze, które okazały się niezwykle celne i pomocne. Osobne podziękowania należą się Radosławowi Perlakowi, który po raz kolejny podzielił się swym talentem, przygotowując obraz na okładkę książki. Mojej żonie Alicji i córce Natalce dziękuję z kolei za nieustanne wsparcie, cierpliwość i wyrozumiałość, które mogłem odczuć na każdym etapie pracy nad tą publikacją.

◇ WYKAZ SKRÓTÓW

- Adam z Bremy – *Adami Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum* („MGH Scriptorum Rerum Germanicarum in usum scholarum“, ed. B. SCHMEIDLER, Hannoverae 1917)
- Ágrip – *Ágrip af Nóregskonungasögum* (ed. M.J. DRISCOLL, London 1995)
- ANF – ”Arkiv for Nordisk Filologi”
- Arnórr – D. WHALEY, *The Poetry of Arnórr jarlaskáld. An Edition and Study* (Turnhout 1998)
- ASC – *Two of the Saxon Chronicles Parallel* (ed. Ch. PLUMMER, Oxford 1892)
- CM – „Collegium Mediaevale“
- (D)HT – ”Dansk Historisk Tidsskrift”
- EME – ”Early Medieval Europe”
- Encomium – *Encomium Emmae Reginae* (ed. A. CAMPBELL, London 1949)
- Flateyjarbók I–III – *Flateyjarbók. En samling af norske kongesagæer*, t. I–III (Christiania 1860–1862)
- Fsk – *Fagskinna. Nóregis kononga tal* (ed. F. JÓNSSON, København 1902–1903)
- Geisli – *Einarr Skúlason’s Geisli. A Critical Edition* (ed. M. CHASE, Toronto 2005)
- Hallfred – *Saga o Hallfredzie skaldzie kłopotliwym* (oprac. J. MORAWIEC, Wrocław 2011)
- HN – *Historia Norwegie* (eds. I. EKREM, L.B. MORTENSEN, Copenhagen 2003)
- ÍF Eddukvæði I – *Eddukvæði I. Goðakvæði* (eds. Jónas KRISTJÁNSSON, Vésteinn ÓLASON, Íslenzk fornrit, Reykjavík 2014)
- ÍF I – *Íslendingabók; Landnámabók* (ed. Jakob BENEDIKTSSON, Íslenzk fornrit 1, Reykjavík 1968)

- ÍF 2 – *Egils saga Skalla-Grimssonar* (ed. Sigurður NORDAL, Íslenzk fornrit 2, Reykjavík 1933)
- ÍF 3 – *Borgfirðinga sögur* (eds. Sigurður NORDAL, Guðni JÓNSSON, Íslenzk fornrit 3, Reykjavík 1938)
- ÍF 7 – *Grettis saga Ásmundarsonar* (ed. Guðni JÓNSSON, Íslenzk fornrit 7, Reykjavík 1936)
- ÍF 8 – *Vatnsdæla saga, Hallfreðar saga, Kormáks saga* (ed. Einarr Ólafur SVEINSSON, Íslenzk fornrit 8, Reykjavík 1939)
- ÍF 9 – *Eyfirðinga sögur* (ed. Jónas KRISTJÁNSSON, Íslenzk fornrit 9, Reykjavík 1956)
- ÍF 23 – *Morkinskinna I* (eds. Ármann JAKOBSSON, Þórður Ingi GUÐJÓNSSON, Íslenzk fornrit 23, Reykjavík 2009)
- ÍF 24 – *Morkinskinna II* (eds. Ármann JAKOBSSON, Þórður Ingi GUÐJÓNSSON, Íslenzk fornrit 24, Reykjavík 2009)
- ÍF 26 – *Heimskringla I* (ed. Bjarni AÐALBJARNARSON, Íslenzk fornrit 26, Reykjavík 2002)
- ÍF 27 – *Heimskringla II* (ed. Bjarni AÐALBJARNARSON, Íslenzk fornrit 27, Reykjavík 2002)
- ÍF 28 – *Heimskringla III* (ed. Bjarni AÐALBJARNARSON, Íslenzk fornrit 28, Reykjavík 2002)
- ÍF 34 – *Orkneyinga saga* (ed. Finnboogi GUÐMUNDSSON, Íslenzk fornrit 34, Reykjavík 1965)
- ÍF 35 – *Danakonunga sögur* (ed. Bjarni GUÐNASON, Íslenzk fornrit 35, Reykjavík 1982)
- JEGP – “Journal of English and German Philology”
- MGH – „Monumenta Germanie Historica“
- MN – „Magazyn Numizmatyczny”
- MOGM – „Maal og Minne“
- MS – “Medieval Scandinavia”
- NB – „Nordica Bergiensia“
- (N)HT – „Norsk Historisk Tidsskrift“
- ÓH I–II – *Saga Óláfs konungs hins helga. Den store saga om Olav den helige efter pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 2 4to med varianter fra andre håndskrifter* (eds. O.A. JOHNSEN, Jón HELGASON, 2 vols, Oslo 1941)
- ÓHLeg – *Óláfs saga hins helga. Die „Legendarische Saga“ über Olaf den Heiligen* (Hrsg. A. HEINRICHS, D. JANSSEN, E. RADICKE, H. RÖHN, Heidelberg 1982)

- PH – „Przegląd Historyczny”
- SH – „Studia Historyczne”
- SI – ”Scripta Islandica”
- SJH – “Scandinavian Journal of History”
- Skáldatal* – *Edda Snorra Sturlusonar. Edda Snorronis Sturlaei* (eds. Jón SIGURDSSON et al., vol. 3, Copenhagen 1877)
- skj BI – Finnur JÓNSSON, *Norsk-Islandske skjaldedigtning* (BI rettet tekst, København 1912–1915)
- Snorra Edda, Hattatál* – Snorri STURLUSON, *Edda, Hattatál* (ed. A. FAULKES, London 2007)
- Snorra Edda, Skáldskaparmál* – Snorri STURLUSON, *Edda, Skáldskaparmál 1–2* (ed. A. FAULKES, London 1998)
- SPMA I – *Scandinavian Poetry of the Middle Ages, Poetry from the Kings’ Sagas 1. From Mythical Times to c. 1035* (vol. 1–2, ed. D. WHALEY, Turnhout 2012)
- SPMA II – *Scandinavian Poetry of the Middle Ages, Poetry from the Kings’ Sagas 1. From c. 1035 to c. 1300* (vol. 1–2, ed. K.E. GADE, Turnhout 2009)
- SPMA VII – *Scandinavian Poetry of the Middle Ages, Poetry on Christian Subjects* (vol. 1–2, ed. M. CLUNIES ROSS, Turnhout 2007)
- ŚPP – „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”
- SS – “Scandinavian Studies”
- SZr – „Studia Źródłoznawcze”
- Teodoryk* – *Theodoricus Monachus. Historia de Antiquitate regum Norwegiensium. An Account of the Ancient History of the Norwegian Kings* (eds. D. MCDUGALL, I. MCDUGALL, London 1998)
- VMS – “Viking and Medieval Studies”

- Dala-Guðbrandr 227, 228
 Donatus 70
- E**
 Eadric Streona 410
 Edgar 437, 438, 445
 Edgar Ætheling 574
 Edgar Szkocki 601, 602
 Edmund Żelaznoboki 410–412, 421, 435, 438, 605
 Edward Wyznawca 438, 439, 573–576, 578, 581
 Edwin z Mercie 581, 582, 593
 Egill Ásláksson 600, 611
 Egill Skallagrímsson 20, 47, 56, 61, 84, 102, 104–106, 117–120, 627
 Eilífr Guðrúnarson 129, 156
 Eilífr Rognvaldsson 368, 511
 Eilífr Þorgilsson 369, 370, 372
 Einarr Helgason 58, 84, 101–103, 111–113, 115, 128, 147, 156, 213, 227, 247, 248, 270, 271, 361
 Einarr Skúlason 18, 77, 132, 133, 220, 226, 443
 Einarr Þambaskelfir 171, 276, 311, 452, 528, 529, 567
 Emma z Normandii 412, 414, 433, 439, 444, 575
 Erlendr Þorfinnsson 580, 600
 Erlingr Erlendsson 600
 Erlingr Skjalgson 53, 74, 169, 170, 192–194, 203, 218, 223, 224, 276, 299, 301, 302, 311, 317, 336, 349, 350–358, 379, 380
 Eryk Hákonarson z Hlaðir 24, 52, 75–77, 151, 152, 154–156, 198, 211–216, 267–275, 277–289, 292, 293, 297–304, 310, 338, 358, 367, 383, 410, 420–427, 429, 432, 444
 Eryk Krwawy Topór 111, 174–176, 179, 452
 Eryk Zawsze Dobry 131, 132, 603, 611
- Eryk Zwycięski 69, 268, 303
 Eyjólfur dáðaskáld 75, 154–156, 161, 214, 216, 271
 Eysteinn Magnússon 194, 621, 622, 624, 625
 Eyvindr Finnsson 38, 39, 47, 73, 102–104, 109, 110, 114, 144–146, 176–179, 564
- F**
 Finnur Árnason 558
- G**
 Gamli kanóki 132–134
 Gautr á Meli 74
 Gellirir Þorkelsson 238
 Gisl Illugason 160, 257–260, 608–613, 615, 616, 618, 619, 621–628
 Gizurr svartir 75, 77
 Gizurr Þorvaldsson 62
 Gjafvaldr 257, 258
 Glúmr Geirason 102, 113, 179–181, 200, 204, 205, 247, 465, 506
 Godfred z Man 601
 Godwine z Wessex 574
 Gotfryd v Plantagenet 606
 Gráni 24, 540, 541, 551
 Grettirir Ásmundarson 237
 Grimkell 452
 Gríss Sæmundarson 212
 Gruffyd Walijski 602
 Guðrøð z Man 615
 Guðrún Ósvífrsdóttir 247
 Gunnhilda Qzurardóttir 174, 452
 Gunnhilda Sveinsdóttir 350
 Gunnlaugr Illugason 21, 51, 52, 59, 71, 75, 76, 109, 203, 257
 Gyða Sveinsdóttir 268, 399, 424
- H**
 Hákon Dobry 38, 144, 147, 176–179
 Hákon Eiríksson z Hlaðir 304, 310–312, 314, 336–339, 345, 358, 382–385, 388,

- 391, 398, 399, 424, 452, 463, 506, 591,
636
- Hákon galinn 62
- Hákon Grjótgarðsson z Hlaðir 146
- Hákon Hákonarson 62, 63, 66–68, 74, 351
- Hákon Ívarsson 538
- Hákon Magnússon 599, 600, 613
- Hákon Pálsson 600
- Hákon Sigurðarson z Hlaðir 58, 73, 74,
104, 109–112, 126, 144, 146–156, 173, 210,
211, 215, 223, 234, 268, 270, 271, 275, 278,
281, 285, 288, 297, 298, 300, 301
- Hákon z Forboða 257
- Halfdan Czarny 11
- Hallar–Steinn 53, 220, 269, 557
- Halldórr ókristni 52, 213, 214, 269–274,
279–283, 285–287, 293, 297, 300, 302–
304, 337, 548
- Halldórr skvaldri 458
- Hallfreðr Óttarsson 21, 59, 75, 101, 103,
109, 115, 116, 121–127, 131, 144, 147,
150–152, 155, 161, 168, 181–188, 198, 202,
204, 205, 210–213, 217, 228, 269–279,
281–283, 285–289, 291–297, 300–303,
326, 337, 343, 455, 506, 548, 626
- Halli stírði 255, 256, 545, 562, 564, 566,
635
- Hallkell 531
- Hallr Þórarinnsson 68
- Hallvarðr háreksblesi 54, 129, 130, 158, 159,
235, 236, 377, 428, 430–432, 437–444,
455, 635
- Harald grenske 323, 450
- Harald Pięknowiący 11, 22, 33, 73, 83, 88,
140, 141, 160, 310, 315, 318, 321, 323, 328,
335, 375, 404, 466, 469, 473, 483, 505, 608
- Harald Sinozęby 111, 127, 275, 298
- Harald Srogi 24, 25, 26, 52, 55, 77, 130,
131, 171, 172, 198, 199, 203, 219, 238,
240–256, 258, 331, 458, 462, 472, 478–
487, 491, 503, 510–513, 517–523, 527–557,
559–568, 573–575, 577–583, 585–594, 599,
604, 606, 607, 617, 622–625, 627, 628,
634, 636
- Harald Sveinsson 423
- Harald Szary Płaszcz 144, 146, 179–181,
200, 275, 465
- Harald Þorkelsson 453
- Hardeknut 370, 372, 398, 399, 412, 469,
470, 579
- Hárekr z Þjótta 311, 314
- Harold Godwinsson 25, 573–576, 581–583,
588, 591, 592, 594
- Helga Þorsteinsdóttir 59, 109
- Hemingr Hákonarson z Hlaðir 281, 285
- Henryk I 604–606
- Henryk IV 606
- Henryk V 606
- Hermundur Illugason 238
- Hrafn Qnundarson 51, 52, 59
- Hugon z Chester 602, 618
- Hugon z Montgomery 26, 602, 603,
616–619, 623, 628
- Hyrningr 299, 300
- Illugi bryndælasáld 254, 255, 479–481
- Ingebjorga Tryggvadóttir 356, 357
- Ingegerda Óláfsdóttir 217, 313, 359, 360
- Ingi Steinkelsson 260, 620
- Ívarr Ingimundarson 608
- Ívarr Ragnarson 429, 437
- Izydor z Sewilli 68
- Jarosław Mądry 314, 479, 511
- Jón Loptsson 61
- Jón Qgmundarson 131, 258, 259

Jón Sqrkvisson 77

Judyta z Wessex 574-576

Kálf Árnason 53, 74, 314, 457

Knut Wielki 22, 24, 25, 51-55, 69, 77, 85, 86,
129, 130, 154, 158, 215, 216, 218, 222-224,
227, 228, 230-237, 250, 297, 298, 300,
304, 310-314, 325, 339, 350, 351, 358, 359,
369-391, 393, 395-400, 409-442, 444,
445, 449, 452, 454-456, 463, 470, 502,
509, 510, 561, 577, 578, 591, 592, 633, 634

Kolbeinn klakkhöfði Atlason 214

Kolfinna Ávaldadóttir 109, 210, 212

Kolli Þorðarson 237

Konrad II 427, 444

Kormak Qgmundarson 20, 59, 71, 75, 102,
115

Kveldulf 74

Leofwine Godwinsson 574

Lqgmaðr Guðrøðson 615, 623

Magnus Bosy 26, 61, 69, 244, 256-260,
591, 599, 600-628

Magnus Dobry 25, 39, 48, 52, 53, 77, 86,
130, 131, 170-172, 192, 194-201, 203,
205, 216-219, 225, 238-243, 247, 251,
253, 254, 326, 327, 331, 392, 393, 453,
457-462, 465-478, 482-493, 496, 497,
500-512, 514, 517-521, 523, 527-538, 542,
551, 567, 579, 589, 592, 599, 605, 610

Magnus Erlendsson 600

Magnus Erlingsson 458

Magnus Haraldsson 599

Malcolm III 576, 581, 605

Markús Skeggjason 41, 131, 132

Matylda Szkocka młodsza 605, 606

Matylda Szkocka starsza 602, 605, 606

Morcar z Mercii 576, 581, 582, 585, 587,
588, 593, 594

Mqrðr Valgarðarson 251

Muirchertach Ua Brian 601, 603, 604

Nikulás (Niels) Sveinsson 131

Oddný Þorkelsdóttir 48, 49, 215, 237

Oddr kíkínaskáld 77, 170, 172, 195, 196,
199, 250, 251

Oddr Snorrason 212, 213, 269, 297

Olaf Haraldsson (Święty) 22, 24, 25, 52,
58, 76, 77, 84, 85, 127, 130, 132, 167-171,
181, 187-194, 203, 205, 217-235, 238, 239,
244, 250, 309-327, 330-333, 335-342,
344-360, 362, 363, 365-372, 374, 375,
378-393, 398-405, 443, 449-479, 481-
486, 497, 499, 500, 503, 505, 506, 509,
510, 527, 561, 564, 579, 609, 633-635

Olaf hvítaskáld Þorðarson 44, 45, 62,
70-72, 220

Olaf kyrri 25, 243, 244, 249, 250, 257, 583,
585, 586, 591-594, 599

Olaf Magnusson 624

Olaf scenski 51, 217, 226-228, 267-269,
279, 301, 313, 315, 319, 333, 359, 360, 365,
410, 465, 466, 528, 529

Olaf Tryggvason 24, 39, 52, 60, 75-77,
117, 120, 123, 124, 126, 127, 131, 151, 152,
167, 168, 181-188, 203, 205, 210-213, 216,
217, 224, 267-269, 272-286, 288, 289,
291-296, 300-303, 309, 322, 326, 338,
349, 356, 404, 405, 421, 423, 547

Qlvir hafn II

Orderic Vitalis 576, 577

Ormr Eilífsson 73

QrvOddr 37

Otton III 444

Óttarr svarti 38, 75, 77, 84, 85, 150, 157, 159,
161, 226, 227–230, 232, 318–321, 323–325,
327, 329–339, 345–348, 372–375, 377–380,
396, 397, 401, 402, 428–440, 458

Páll Jónsson 63

Páll Þorfinnsson 580, 600

Pruszczan z Cezarei 70

Ragnarr lodbrok 69, 72, 73

Remigiusz z Reims 465

Robert z Normandii 439

Rognvald Brusason 200, 201, 237–240,
356, 357, 360, 364, 365, 367–370, 636

Rognvald heidumhære 74

Rognvald Kolsson 68, 69, 102, 106, 112, 198

Rognvald Úlfsson 217, 221

Sæmundr Mądry 61, 315

Saxo Gramatyk 370

Sidu-Hallr 69

Sigtrygg Jedwabnobrody 59

Sigurðr Hákonarson z Hlaðir 110, 146

Sigurðr Havarðsson 73

Sigurðr Magnusson jórsalafari 601–604, 624

Sigurðr Sigurðarson 607

Sigurðr slembidjárn 608

Sigvaldi Strút-Haraldsson 60, 111, 211,
216, 282, 289

Sigvatr Þorðarson 18, 24, 41, 52–54, 75–77,
84, 87, 103, 112, 116, 127–131, 168–170,
181, 187–194, 203, 205, 209, 216–227,
229–231, 234, 256, 291, 301, 318–340,
342–348, 351–370, 372, 375, 377–382,
384–393, 399–402, 404, 405, 428, 429,
437, 438, 440–442, 444, 445, 455, 457,
459–476, 482, 491, 501, 505, 564, 589,
609, 626, 635, 636

Siward z Northumbrii 575

Skúli Bárðarson 62, 66, 68, 351

Skúli Þorsteinsson 60, 75

Skúm Þorkellson 58

Sneglu-Halli 38, 242

Snorri goði 247

Snorri Sturluson 14, 15, 19, 33–35, 40, 42–
47, 55, 57, 59, 60, 62–68, 70–72, 75–79,
82, 85, 88, 90, 95, 101–103, 106–108, 110,
130, 140, 142, 145, 150, 151, 153, 155, 157,
161, 162, 211, 214, 219, 220, 222, 224–
229, 231–236, 239, 240, 244–246, 248,
250, 251, 253, 255–257, 315–317, 341, 347,
348, 350–352, 360, 371, 381, 385, 390, 401,
441, 452, 459, 466, 476, 489, 522, 523,
530–533, 551, 601, 634

Sorkvir Kolsson 77

Starkaðr Stary 72

Steigar-Þórir Þorðarson 600, 609, 611,
614

Steinn Sjónason 115

Steinn Herdísarson 25, 134, 247–250, 253,
552–560, 565, 566, 585, 587, 592–595

Stigand z Canterbury 575

Stúfr Þorðarson 247, 248, 540–541

Sturla Þorðarson młodszy 41, 62

Sturla Þorðarson starszy 61

Styrbjörn Olafsson 38, 76

Styrmir Kárason 62, 231

Sverrir 62

Swen Hákonarson z Hlaðir 75, 214, 220,
221, 230–232, 267, 268, 273, 275, 281, 292,
301, 311, 312, 316, 319, 321, 323, 336, 338–
345, 347–350, 358, 367, 368, 379, 400, 445

Swen Haraldsson 600, 611

Swen Knutsson 25, 168, 218, 224, 233–235,
241, 399, 449, 452–454, 456, 457, 477,
485, 500, 503, 509

- Swen Ulfsson 25, 76, 77, 86, 216, 239,
242–246, 249, 250, 252–254, 256, 326,
487–490, 492, 497, 499, 500, 503, 505,
509–513, 521, 527–539, 542–546, 548–553,
555–568, 577–579, 587, 591, 634, 636
- Swen Widłobrody 24, 54, 69, 77, 218, 227,
228, 267–269, 274, 275, 279, 282, 289,
293, 298, 300, 301, 303, 304, 309, 310,
326, 339, 358, 396, 398, 409–412, 419,
421, 423, 432, 434–438, 592
- Sygryda Dumna 289, 370
- Teitr** Gizzursson 258
- Teodoryk Mnich 315, 317, 350, 457, 480,
599, 605, 606
- Þjóðólfr** Árnórsson 26, 52, 54, 86, 128, 129,
150, 241–247, 254, 255, 326, 472, 473, 479–
482, 484–493, 496, 497, 499, 500, 502–504,
506, 509–514, 517–519, 521–523, 531, 532, 535,
536, 539, 545, 546–548, 550, 552, 554–557,
559–562, 567, 568, 587, 623, 624, 628
- Þjóðólfr ór Hvini 18, 39, 73, 110, 623
- Þora 599
- Þorarin loftunga 39, 51, 52, 54, 56, 87, 223,
232–235, 300, 377, 424, 428, 430, 437,
441, 442, 444, 445, 450, 453
- Þorbjörn hornklofi 11, 39, 159, 160, 505
- Þorðr Kolbeinsson 38, 48, 56, 76, 77, 215,
216, 236, 350, 421, 423–426, 429, 443
- Þorðr Sigvaldaskáld 191
- Þorðr Þorkellson 58
- Þorfinnr Sigurðsson 200–202, 237, 238,
240, 580, 591
- Þorgeirr flekkr 458, 459
- Þorgils sprakalegg 369
- Þorir Ogar 314
- Þorkell geysa 216, 537
- Þorkell hamarskáld 257, 608, 609, 614,
616, 618, 619, 621, 622, 624, 625
- Þorkell nefja 296
- Þorkell Płaszcz 296
- Þorkell Wysoki 52, 85, 241, 309, 339, 398,
410–412, 415–420, 432, 433, 453
- Þorleifr jarlsskáld Rauðfeldarson 53, 78
- Þorleikr fagri 53, 252–254, 542–545, 547–
550, 552, 561, 562, 565, 566
- Þorsteinn Hallsson 171
- Þorvaldr Hjaltason 76
- Þórmoðr Bersason 474
- Þyra 268
- Tindr** Hallkelsson 58, 103, 115, 148, 149,
153, 161, 257
- Tostig Godwinsson 574–583, 588
- Tryggve Olafsson młodszy 53, 218, 224
- Tryggve Olafsson starszy 182–184, 188, 298,
356, 405
- Úlf** Nieustraszony 74
- Úlf stallari 74, 249, 579
- Úlf Þorgilsson 369, 370, 372, 398
- Úlf Tostesson 356, 369
- Ulfcetel 415, 422, 425, 426
- Vagn** Ákason 203
- Valgarðr á Velli 251, 482–484, 529–536, 540
- Vígfúss Víga-Glúmsson 59
- Waldemar** I 636
- Waldemar II Zwycięski 70
- Wilhelm z Jumieges 309, 577
- Wilhelm z Malmesbury 412
- Wilhelm Zdobywca 573–575, 577, 578
- Włodzimierz Wielki 464, 475
- Wulfstan z Yorku 411

JAKUB MORAWIEC

BETWEEN POETRY AND POLITICS
POLITICAL ENCOUNTERS IN 11TH CENTURY SCANDINAVIA
IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY SCALDIC POETRY

SUMMARY

The following monograph touches upon the political landscape of Scandinavia in the 11th century as seen through the lens of skaldic poetry of that time. That particular period of time bore witness to numerous significant economic, cultural and political changes (e.g. Christianization, centralization of the monarchy). In turn, those processes found their reflection in propagandist and ideological efforts for which the skaldic poetry was the primary vehicle. The monograph, therefore, aims at a holistic analysis and discussion of the political changes in Scandinavia in the 11th century, filtered through the lens of 11th century skaldic poetry. This comprehensive approach allows to better understand the conditions in which the skalds, who remained in service of their lords, lived and created their works. Moreover, it facilitates a discussion concerning the extent to which skaldic court poetry allows us to more comprehensively understand the meanders of the political situation of that time.

The presented arguments are based upon a thorough analysis of skaldic poetry which references important political events of the discussed period. The vast majority of those poems were composed by skalds who served particular rulers and comprised parts of their households. Despite the fact that the referenced works of poetry as well as individual stanzas were preserved due to the development of writing in Scandinavia in the Middle Ages, the projected aim of research required further analysis of the particular stanzas and verses, beyond the narrative context in which they function. This approach seems particularly justified in the context of court poetry, which boasts a much more established tradition with regard to the content, length and attribution of the particular verses.

The monograph is divided into two parts. The first part discusses skaldic poetry as a genre as well as the different aspects of its functioning, particularly those which influenced the courtly life of skalds. The first chapter describes in detail a vast variety of problems concerning composition and stylistic elements in skaldic poetry; preservation of poetry in Scandinavian medieval writing; the social and political status of poets and the ideological

importance of their works; the current state of research on the authenticity of poetry, especially that dating back to the 10th and 11th centuries as well as its use in historical research. Chapter two, in turn, touches upon the ideological basis of skaldic poetry, which had enormous impact on the style and rhetoric of the composed works. On the one hand, it was heavily informed by the pagan mythological heritage, particularly the myth of the Mead of Poetry and Odin's protection; on the other hand, it was influenced by Christianity, whose arrival and subsequent dissemination in medieval Scandinavia significantly impacted the status of poets as well as the status of their works. Chapter three discusses those elements of skaldic court poetry which can be attributed to the *hieros gamos* ideology – that of the sacred royal marriage. Thus, the reflections presented in this chapter touch upon the heavily discussed problem of sacralization of the royal power in Scandinavia in the early Middle Ages as well as the role that skaldic poetry might have played in that process. Furthermore, the fact that the poetic style connected with *hieros gamos* is also present in poems written at the courts of Christian rulers and composed by baptized poets, testifies to the complexity of the issue. This phenomenon, moreover, attests not only to the status of the ruler, but also to the artistic formation of the skalds, who based their oeuvre in parts on the works of their predecessors. Chapter four is devoted to elegiac poetry, written in order to commemorate the rulers after their death. Poems classified as *erfikuæði* are distinguished on the basis of a set of characteristic stylistic features, which have been previously discussed. Those characteristics point to the fact that the commemoration of the late ruler constituted also a vehicle for promoting the person of the skald as well as his talent at the court of the ruler's successor. In chapter five, the monograph discusses those skalds whose poetic oeuvre served as the basis for the analysis conducted in the following parts of the monograph. The scope of information on the particular poets varies significantly: from Sigvat Þorðarson or Arnór Þorðarson, whose lives and careers are relatively well-known, to Gráni, a skald at the court of Harald Hadrada, who remains an almost complete mystery up until this day.

The second part of the book touches upon selected events in the political landscape of Scandinavia in the 11th century, seen through the lens of the skaldic poetry of that time. The first chapter is devoted to poems describing the unrest in Øresund in the year 1000, which resulted in the death of the king of Norway, Olaf Tryggvason, and led to Sweyn Forkbeard's rise to power across all Scandinavia. The poetic rendition of the battle seemingly focuses upon the personal rivalry between Olaf and the jarl Eric of Hlaðir. Nonetheless, there is strong evidence of the fact that the memory of that battle and its circumstances served to define the relationship between the jarls of Hlaðir, Sweyn Forkbeard and Canute the Great, contributing to the creation of the ideological background for their joint efforts in England in 1015–1017 AD and Norway in 1028–1030 AD. In chapter two, the author discusses the way Olaf Haraldsson's reign in Norway is portrayed in poems written for him both before and after his death. The life and reign of Olaf are shrouded in mystery. However, skaldic poems written at that time, primarily those by Sigvat Þorðarson – even though they do not bring definitive answers to all possible questions – allow additional (and invaluable) insight into Olaf's political decisions. One of the most interesting observations stemming from in-depth analysis of these poems is the fact that, despite the long-established accounts concerning the missionary activity of Olaf Haraldsson, that aspect of his life is almost completely absent from the poetry of that time, and a radical change can be seen only after the battle

of Stiklastaðir and is connected presumably with actions aimed at further dissemination of his worship. Chapter three is concerned with poetry whose main topic is the conquest of England by Canute the Great in 1015–1017 AD. What is particularly intriguing is the fact that the skalds in service of the King of England and Denmark consistently returned to those events time and time again, even after more than a decade had passed since the conquest, and Canute's reign in England was already established, while Canute himself made continuous efforts to not only legitimize his rule, but also to keep the memory of the victims of the Vikings' raids on England alive. In addition to that, according to the skalds' interpretation, the conquest of England by Canute was not perceived as a way of gaining the royal power, but rather it constituted a direct manifestation of that power. That interpretation was presumably dictated by Canute's plans concerning Norway as well as the threat from Normandy, where legitimate heirs to the throne of England still lived at that time. Chapter four is devoted to poetry connected with the earliest beginnings of the worship of St. Olaf in Norway as well the political dimension of that phenomenon. The proclamation of Olaf Haraldsson as a saint and a formal transfer of his body to the St. Clement church took place during the Danish reign of Svein Knutsson and his mother Ælfgifu of Northampton, and it was presumably meant to strengthen the position of the heir of Canute the Great in the kingdom. However, that political move did not yield the desired results. In fact, poetry dedicated to Magnus the Good and Harald Hardrada, the son and the step-brother of Olaf, respectively, indicates that the control over St. Olaf's worship was successfully assumed by the local dynasty, and the familial ties as well as the fact that they followed Olaf's example was supposed to define the royal status of his relatives and heirs. Chapter five touches upon the feud between Harald Hardrada and the King of Denmark, Sweyn Ulfsson. It would appear that the grounds for this prolonged conflict that lasted almost two decades consisted in a mutual desire to neutralize the military and political power of the opponent and successfully eliminate him from any actions which could lead to a potential weakening of the king's position in his own kingdom. Therefore, their actions remained primarily defensive in nature, a fact which finds its reflection in numerous references in poetry dedicated to both Harald and Sweyn up until Götaälv. The surviving poetry composed for the King of Norway indicates the great hopes for the ultimate destruction of Sweyn's military power following the victory at the battle of Nissan. The lack of opportunity for fulfilling those plans not only influenced the plans for peace on both sides, but also brought about a radical change in attitude among the poets describing those events. Chapter six describes the perspective of skaldic poets on the English invasion of Harald Hardrada in September, 1006 AD, which resulted in defeat and the ultimate death of the king at Stamford Bridge. This event was commemorated in only three poems, which seems extremely significant in and of itself. The circumstances of Harald's defeat seemed to be, presumably, shameful enough for the King of Norway that none of the skalds was able to praise the fallen king's glory in the context of that battle, as opposed to his earlier victories. Arnór Þorðarson's description can be seen rather as a subtle criticism of Harald, and there are many reasons to believe that he was not alone in his opinion. One of the best examples to support that theory is the poem by Stein Herdísarson, who describes Olaf Kyrre, son of Harald, who also took part in the campaign. The skald, in an attempt to praise the heroic deeds of the young king as well as his strong bond with his father, decided to depict the events of the

battle of Fulford Bridge, in which the Norwegians triumphed over the English. On the other hand, however, the poem says nothing of the defeat at Stamford Bridge, and there are many reasons to assume that, in order to respect Harald's memory as well as strengthen the position of his sons and heirs, it had been deemed better that the battle be forgotten completely and fade into obscurity. Chapter seven is devoted to the way Magnus Barefoot's reign in Norway was presented in skaldic poetry composed at his court. The sagas paint him as a spiritual successor to Harald Hardrada, and there are numerous reasons to believe that Magnus himself wanted to emulate his grandfather's reign. The relative lack of stability regarding his place on the throne, especially in the first years of his reign, forced Magnus to increase his military actions, which, in turn, was reflected in the poetry of that time. The court poets were expected not only to emphasize the royal status and attributes of Magnus, but also his exceptional political and military prowess in comparison to the other rulers. This trend can be noticed especially with regard to the battle of Anglesey – virtually irrelevant politically – and the efforts to paint the king as the slayer of Earl Hugh of Montgomery. Similarly to Magnus himself, his skalds also drew abundantly from the excellent works of Harald Hardrada's poets, particularly Þjóðólf Árnórsson. In fact, it is quite probable that the king himself, wanting to follow in his grandfather's footsteps, sought out poets whose talent and attitude could emulate the spirit of those times.

JAKUB MORAWIEC

ZWISCHEN DICHTKUNST UND POLITIK
POLITISCHE INTRIGEN IN SKANDINAVIEN IM 11. JH.
IM LICHT DER DICHTUNG DER DAMALIGEN SKALDEN

ZUSAMMENFASSUNG

Das Buch betrifft die in Skandinavien im 11. Jh. stattfindenden Ereignisse, wie sie von damaligen Skalden und deren Dichtung betrachtet wurden. Das Zeitalter war ein Höhepunkt von mehreren wichtigen wirtschaftlichen, kulturellen und politischen Prozessen (u.a.: Christianisierung, Zentralisierung der königlichen Macht). Diese fanden ihre Widerspiegelung in propagandistischen und ideologischen Maßnahmen, deren Hauptausdruck die Poesie der Skalden war. Die von dem Verfasser angestellten Überlegungen sind ein Versuch, den politischen Wandel in Skandinavien des 11. Jhs in Bezug auf die Werke der damals schaffenden Skalden ganzheitlich zu untersuchen. Solch eine Auffassung ermöglicht, die Umstände zu erforschen, unter denen die Dichter im Dienste der Machthaber schufen und zu ergründen, inwieweit die höfische Dichtung der Skalden in die Mäander der damals betriebenen Politik eindringen lässt.

In seinen Überlegungen beruht der Verfasser auf der Analyse von den Gedichten der Skalden, die sich direkt auf politische Ereignisse in damaligem Skandinavien beziehen und die Herrscher betreffen, im Dienste deren ihre Autoren arbeiteten. Obwohl die in dem Buch ausgenutzten Gedichte und die einzelnen Strophen in schriftlicher Form bis zum heutigen Tage erhalten geblieben sind, mussten sie auch außerhalb des narratorischen Kontextes untersucht werden. Das betrifft besonders die höfische Poesie, denn es scheint, dass wir hier mit gefestigter Tradition im Bereich des Inhalts, der Länge und der Attribuierung der Gedichte zu tun haben.

Das Buch besteht aus zwei Hauptteilen. Der erste von ihnen schildert die Dichtung der Skalden als eine Kunstgattung und verschiedene Aspekte deren Wirkung, vor allem die höfische Tätigkeit der Dichter beeinflussenden Faktoren. Das erste Kapitel entfaltet eine ganze Reihe von Fragen: kompositorische und stilistische Elemente der Skalden-Dichtung; Zustand der erhalten gebliebenen Gedichte im mittelalterlichen skandinavischen Schrifttum; gesellschaftliche und politische Lage der Dichter und ideologische Aussage deren

Werke; Zustand der Forschungen über die Echtheit der Poesie, insbesondere der aus dem 10. u. 11. Jh. und deren Ausnutzung bei historischen Untersuchungen. Das zweite Kapitel bringt dem Leser näher die ideologische Grundlage der Dichtung von Skalden, die für Stilistik und Rhetorik ihrer Werke ausschlaggebend war. Diese Grundlage bildete einerseits der von dem heidnischen Glauben abstammende mythologische Vorrat mit dem Mythos von dem Honig der Poesie und Odins Schirmherrschaft an der Spitze, und andererseits – das Christentum, dessen Auftauchen und Festigung im mittelalterlichen Skandinavien die Tätigkeit der Dichter und den Status der von ihnen geschaffenen Kunst wesentlich beeinflusst hat. Das dritte Kapitel betrifft solche Elemente der höfischen Dichtung von den Skalden, die als ein Teil der Ideologie *hieros gamos* – der heiligen königlichen Ehe gelten können. Die hier angestellten Überlegungen handeln von dem viel diskutierten Problem der Sakralisierung der königlichen Macht im frühmittelalterlichen Skandinavien und der eventuellen Rolle der Skalden dabei. Von Komplexität des Problems zeugt die Tatsache, dass die mit *hieros gamos* assoziierte poetische Stilistik auch in den auf den Höfen der christlichen Machthaber von getauften Dichtern geschriebenen Poemen vorhanden ist. Das Phänomen ist aussagekräftig, nicht nur hinsichtlich des Status des Herrschers, sondern auch hinsichtlich der künstlerischen Gruppe der Skalden, die auf das Werk ihrer Vorgänger fußten. Das vierte Kapitel dagegen befasst sich mit den gestorbenen Herrschern gewidmeten Trauerdichtungen. Die der Gruppe *erfikkvæði* gehörenden Gedichte sind durch bestimmte stilistische hier zu besprochene Merkmale gekennzeichnet. Diese deuten darauf hin, dass die Kommemoration des gestorbenen Herrschers auch den Skalden selbst, seinen Talent und seine Karriere auf dem Hof des nachfolgenden Herrschers förderte. Im fünften Kapitel ist die Rede von den Skalden, deren Werke im vorliegenden Buch analysiert wurden. Die Biografie und die Laufbahn einiger von ihnen sind relativ gut bekannt (z.B.: Sigvat Þorðarson, Arnór Þorðarson) während andere wie z.B.: Harald Sroggi Gráni fast unbekannt sind.

Der zweite Buchteil betrifft ausgewählte politische Ereignisse in Skandinavien des 11. Jhs wie sie von den sie darstellenden, meist zeitgenössischen Dichtern gesehen wurden. Das erste Kapitel ist den Poemen gewidmet, die von dem im Jahre 1000 stattfindenden Kampf in Øresund, in dessen Folge der König von Norwegen, Olaf Tryggvason ums Leben gekommen ist und Sven Gabelbart eine Vormachtstellung in ganz Skandinavien innehatte, handeln. Das Poem konzentriert sich scheinbar auf persönlichen Wettstreit zwischen Olaf und Jarl Hlaðir Erik, doch es deutet viel darauf hin, dass die Erinnerung an den Kampf und dessen Umstände die gegenseitigen Relationen zwischen den Jarls Hlaðir, Sven Gabelbart und Knut dem Großen definierte und ideologische Begleitumstände für deren gemeinsame Handlungen in England in den Jahren 105–1017 und in Norwegen in den Jahren 1028–1030 kreierte. Das zweite Kapitel präsentiert das Gesamtbild von der Herrschaft des Olaf II. Haraldssons in Norwegen, das in den ihm sowohl zu seinen Lebzeiten als auch postum gewidmeten Poemen sichtbar wird. Mit dem Leben und der Macht des Olafs sind viele Unbekannten verbunden. Die einzelnen Gedichte, besonders die von Sigvat Þorðarson lassen die Tätigkeit des Königs kennen lernen, obwohl sie auch nicht alle Unbekannten klären. Es ist bemerkenswert, dass trotz der zahlreichen Überlieferungen zu diesem Thema die Christianisierungsmaßnahmen des Olafs II. in der zeitgenössischen Dichtung beinahe verschweigt worden sind. Das änderte sich radikal erst nach der Schlacht bei Stiklastaðir und war offensichtlich mit Promotion seines Kultes verbunden. Das dritte Kapitel betrifft

die Gedichte, deren Hauptthema die Eroberung Englands von dem Knut dem Großen in den Jahren 1015–1017 ist. Interessanterweise kamen die für den englischen und dänischen König schreibenden Skalden auf diese Ereignisse auch nach über zehn Jahren zurück, als die Knuts Macht in England schon gefestigt war und er selbst viel tat, um nicht nur sich selbst als einen vollberechtigten Monarchen darzustellen, sondern auch die Opfer der Wikingerraubzüge in England unvergesslich zu machen. Nach den Skaldendichtungen sollte die Eroberung Englands von Knut das Anzeichen der königlichen Macht und nicht der Weg zur Machtergreifung gewesen sein. Solch ein Standpunkt resultierte aus den Plänen Knuts dem Norwegen gegenüber und aus der Bedrohung in der Normandie, wo immer noch die rechtmäßigen Erben des englischen Throns lebten. Das vierte Kapitel ist der Poesie gewidmet, die sich auf früheste Stadien des Kultes mit Olaf dem Heiligen in Norwegen und auf politische Folgen des Prozesses bezieht. Die Erklärung des Olaf II. Haraldssons zum Heiligen und die feierliche Translation seines Leichnams in die Hl. Clemens-Kirche fanden unter dänischer Herrschaft Swen Knutssons und dessen Mutter Ælfgifu von Northampton statt und sollten zweifelsohne die Stellung des Sohnes von Knut dem Großen in dem Land verstärken. Es ist aber nicht so gekommen. Die dem Magnus dem Guten und dem Harald III., also dem Sohn und dem Stiefbruder des Heiligen Olafs gewidmete Poesie weist darauf hin, dass der Kult mit dem Olaf II. von der norwegischen Dynastie erfolgreich übernommen wurde und die Verwandtschaft und Nachahmung des heiliggesprochenen Königs sollten die Königswürde seiner beiden Verwandten und Nachfolger bestimmen. Das fünfte Kapitel handelt von der Rivalität zwischen dem Harald III. und dem dänischen König Sven Ulfsson. Dem ein Dutzend Jahre lang dauernden Konflikt lag wahrscheinlich beiderseitige Absicht, militärische und politische Leistungsfähigkeit des Gegners zu neutralisieren und dessen solche Handlungen zunichte zu machen, die seine Bedeutung in dem Land schwächen könnten, zugrunde. Die beiden Könige ergriffen vor allem Abwehrmaßnahmen, was die dem Harald und Sven do Götaälv gewidmete Poesie oft zum Ausdruck bringt. Die für den norwegischen König geschaffenen und bis heute erhalten gebliebenen Dichtungen zeugen von großer Hoffnung nach dem Sieg bei Nissan darauf, Svens Leistungsfähigkeit endgültig zu überwinden. Da die beiden Seiten nicht im Stande waren, ihre Pläne zu verwirklichen, mussten sie Frieden schließen, was auch die Laune der diese Ereignisse darstellenden Dichter stark beeinflusste. Das sechste Kapitel schildert die Meinung der Skalden über den Zug Haralds II. nach England im September 1066, dessen Folge Niedergang und Tod des Königs bei Stamford Bridge waren. Diese Meinung lässt sich buchstäblich nur auf drei Gedichte beschränken, was für sich schon charakteristisch ist. Die Umstände der Niederlage mit Harold Godwinssons Heer waren für den norwegischen König so nachteilig, dass keiner von den Skalden im Stande war – wie es vorher oft der Fall war – den Ruf des gefallenen Königs aufzubauen. Die Darstellung von Arnór Þorðarson, die übrigens nicht vereinzelt war, kann eher als feine Kritik betrachtet werden. Ein treffendes Beispiel dafür ist das Poem Stein Herdisarsons, das dem Olaf kyrri, Haralds Sohn, der an Vaters Seite an dem Zug teilnahm, gewidmet wurde. Um den ganzen Mut des jungen Herrschers und dessen starke Bindung zum Vater zu beweisen, hat sich der Skalde entschieden, die Schlacht bei Fulford Bridge zurückzurufen, in der die Norwegen den Sieg errungen haben und die Niederlage bei Stamford Bridge völlig zu verschweigen. Es deutet viel darauf hin, dass es für das Gedenken an Harald und für Stellung seiner Söhne und Nachfolger besser war, über

diese Niederlage mit Stillschweigen hinwegzugehen. Das siebte Kapitel ist der in der Poesie der Skalden geschilderten Herrschaft des Magnus III. Barfuß in Norwegen gewidmet. Die Königssagen stellen ihn als einen Imitator von Harald II. vor. Alles deutet darauf hin, dass sich Magnus auf die Herrschaft seines Großvaters bezog. Seine labile Stellung besonders in der Anfangszeit seiner Macht erzwang intensive militärische Maßnahmen, die in der Aktivität der Dichter ihre Widerspiegelung fanden. Die Dichter mussten nicht nur den Status und gute Eigenschaften des Magnus, sondern ihn im Vergleich mit anderen Herrschern hervorheben. Man legte zum Beispiel einen besonderen Nachdruck auf politisch unbedeutendes Gefecht an Anglesey und stellte den König eifrig als Mörder des Earls Hugon von Montgomery. Sowohl Magnus selbst als auch die für ihn schaffenden Skalden bemühten sich, aus den Werken der für Harald II. schreibenden Dichter, mit Þjóðólf Árnórsson an der Spitze zu schöpfen. Es ist nicht ausgeschlossen, dass der König selbst um seinen Großvater nachzuahmen nach solchen Dichters suchte, die dank ihrem Talent und Einsatz in der Lage werden, den Geist der damaligen Zeiten wiederzugeben.

Na okładce wykorzystano obraz autorstwa Radosława Perlaka

Redaktor

Barbara Jagoda

Projektant okładki i stron działowych

Emilia Dajnowicz

Projektant układu typograficznego oraz łamanie

Paulina Dubiel

Copyright © 2016 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-812-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-815-6

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie 1. Liczba arkuszy drukarskich: 42,0. Liczba arkuszy wydawniczych: 46,0. Cena 80 zł (+ VAT).

Publikację wydrukowano na papierze Alto 80 g/m², vol. 1.5.

Do składu użyto kroju pisma Junicode (autorstwa Petera S. Bakera).

Druk i oprawę wykonano w drukarni: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.”, Sp.K. (ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław).

JAKUB MORAWIEC

MIĘDZY POEZJĄ A POLITYKĄ

Więcej o książce

CENA 80 ZŁ | ISSN 0208-6336
(+ VAT) | ISBN 978-83-8012-815-6